

Românii din Torino - obiectivele unui proiect și primele rezultate

Florin-Teodor OLARIU

1. Cadrul general

Căderea regimurilor comuniste din estul Europei, urmată de procesul extinderii Uniunii Europene spre estul continentului au dus la redobândirea de către persoanele aflate aproape o jumătate de secol după Cortina de fier a unui drept fundamental garantat de orice societate democratică și care lor le-a fost interzis pentru o lungă perioadă: *dreptul la liberă circulație*. Posibilitatea exercitării respectivului drept de către populația est-europeană a avut ca efect o amplă mișcare migratorie (fie temporară, fie definitivă) a acesteia înspre țările din vestul Europei. Dacă principala motivație a emigrării de după 1989 o reprezintă situația socială și economică precară în țările lor de origine, o dată ajunse în țările-țintă, persoanele din spațiul est-european s-au văzut nevoite să facă față unei provocări cu nimic mai puțin dure decât situația economică de acasă, însă de o cu totul altă factură: încercarea (nu de puține ori dramatică) de inserție la nivel social și de adaptare la nivel etnocultural în cadrul societăților-țintă, în condițiile unei situații complexe care presupune existența unor relații multiple și „polifonice” cu diferitele grupuri nu doar ale societății-țintă, ci și ale societății de proveniență.

În aceste condiții, devine evident faptul că analiza problematicii deloc simple legate de definirea parametrilor identitari de pe poziția statutului de imigrant (fie el legal sau ilegal) are nevoie de o abordare de tip procesual-integrativ a raporturilor de forță care se stabilesc între diversele forme de manifestare a grupurilor umane prezente într-o societate. Factorii economici, politici, sociali sau culturali constituie, fiecare în parte, puncte de plecare complementare în direcția realizării unei viziuni de ansamblu, de factură organizațional-integrativă asupra situației *de facto* cu care se confruntă membrii unei comunități de imigranți într-o societate occidentală. Însă, dintre toți acești factori, cel *politic* (fie că se manifestă prin intermediul politicilor economice, fie prin intermediul politicilor sociale sau al celor culturale, acoperind, așadar, practic întreaga ierarhie a „structurilor cotidianului” cu care un imigrant vine în contact în viața de zi cu zi) joacă un

rol determinant în procesul detensionării situațiilor de criză generate în mod inerent de procesul migraționist. Soluția optimă la acest nivel poate fi dată de o colaborare strânsă la nivelul factorilor decizionali între țara de plecare (România, în cazul nostru) și țara-țintă (Italia), colaborare bazată, în primul rând, pe o cunoaștere cât mai detaliată a situației existente în teren. Iar realizarea unei asemenea radiografii poate fi obținută, în condiții și cu rezultate optime, prin implicarea unor echipe de specialiști veniți din diverse domenii de cercetare (antropologi, psihosociologi, istorici, lingviști, comparatiști etc.), știut fiind faptul că fenomenul imigrării constituie la ora actuală un punct de interes major atât pentru structurile comunitare abilitate să monitorizeze fluxurile migraționiste, cât și pentru numeroși cercetători interesați de dinamica fenomenului în cauză. Colaborarea între cele două categorii de actori sociali pentru înțelegerea, diagnosticarea și încercarea de soluționare a numeroaselor și complexe aspecte ridicate de fenomenul migraționist poate contribui la identificarea celor mai eficace strategii destinate ameliorării politicilor publice aferente respectivului fenomen. Aceasta este, de altfel, și perspectiva adoptată în cadrul proiectului pe care încercăm, în cele ce urmează, să-l prezentăm în liniile sale generale.

2. Descrierea proiectului

Intitulat *Emigranți din România la Torino (1989-2006). O abordare cultural-antropologică*, proiectul este derulat prin intermediul Asociației culturale „A. Philippide” – o asociație cu profil academic, fondată de cercetători de la Institutul de Filologie Română „A. Philippide” al Academiei Române, Filiala Iași. Finanțarea este asigurată de Ministerul Afacerilor Externe, prin intermediul Departamentului pentru relațiile cu românii de pretutindeni, iar ca partener în proiect a fost cooptată Primăria din Torino, care asigură partea de logistică, precum și promovarea proiectului la nivel local (pentru finalul proiectului este preconizată o masă rotundă la care vor fi invitați, pe lângă specialiștii implicați, fie în mod direct, fie în mod indirect, în calitate de consultanți științifici, în realizarea cercetărilor de teren, și reprezentanți ai mass-mediei).

Echipei proiectului este formată din cinci membri: patru cercetători români (un comparatist, un lingvist, un psihosociolog și un istoric) – doi de la institutul amintit și doi de la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași – și un cercetător italian de la Catedra

de română a Universității din Torino, acesta având rolul nu doar de cercetător, ci și de *mediator cultural* al echipei – o poziție extrem de necesară în proiecte axate pe studiul problematicii migraționiste, unde accentul principal cade pe urmărirea și analiza unei palete foarte diversificate de fenomene generate ca urmare a contactului cultural între grupuri etnice diferite. Perioada preconizată pentru derularea proiectului este de trei ani (2007 – 2009), timp în care se va încerca realizarea, dintr-o perspectivă interdisciplinară, a unei radiografii a comunității românești din Torino.

Caracterul cercetării va fi unul pronunțat aplicat, aceasta fiind centrată, în principal, pe îndeplinirea a două obiective:

a) contactul direct cu câți mai mulți subiecți reprezentând ambele comunități: cea italiană, ca societate gazdă, și cea românească, în calitatea sa de comunitate recentă de imigranți;

b) contactul și colaborarea atât cu reprezentanții oficialităților torineze (în special cu departamentele abilitate în monitorizarea fenomenului migraționist, dar și cu cele care au de gestionat situații și realități influențate în mod mai mult sau mai puțin direct de fenomenul în cauză, cum ar fi serviciile școlare și sociale), cât și cu reprezentanții statului român la nivel teritorial (este vorba, în primul rând, de membrii Consulatului român din Torino, inaugurat în mod oficial pe 1 noiembrie 2007) sau ai comunității românești locale, cum ar fi, de exemplu, asociațiile culturale.

Importanța majoră pe care o acordăm colaborării atât cu autoritățile locale, cât și cu reprezentanții comunității românești rezidă în faptul că, având rolul de interfață în relația cu *Celălalt*, aceste structuri organizatorice reprezintă locuri de teaurizare a întregii problematici aferente complexului proces de coabitare în cadrul aceluiași spațiu determinat socio-economic și cultural, o asemenea colaborare fiind esențială în obținerea unor rezultate concludente în raport cu situația existentă în teren.

Motivarea alegerii ca strategie euristică a acestei duble monitorizări – la nivelul relațiilor individuale, dar și la nivel instituțional – vine și din faptul că gradul de inserție socio-culturală pe care comunitățile de imigranți îl au la un moment dat depinde în mod direct, pe de o parte, de gradul colaborării la nivel instituțional între comunitățile implicate în procesul coabitării cotidiene, iar pe de altă parte, atât de gradul de deschidere spre diversitatea etnoculturală a societății gazdă, cât și de dorința de integrare la nivelul

individual sau de grup a imigranților. Urmărirea acestor elemente cu rol decisiv în procesul redefinirii identității etnoculturale a persoanelor și grupurilor aflate în situația de imigranți, ambele grefate pe un solid substrat imagologic (cutume, prejudecăți, percepții interculturale etc.), poate să ne confere o viziune conformă cu realitatea a reprezentărilor construite în jurul comunităților alogene, sugerându-ne, în același timp, și posibile căi de urmat în direcția ameliorării proceselor și problemelor legate de integrarea la nivel socio-cultural a comunității românești aflate în Torino.

3. Oportunitate

Relevanța tematică a unui asemenea tip de proiect este validată din perspectiva necesității firești pe care orice comunitate o resimte, în mediu aloglot, de a-și păstra și, în condiții favorabile, chiar a-și promova propriile caracteristici identitare (culturale, lingvistice, religioase etc.) în interiorul comunității-gazdă. Datorită insuficiențelor cercetări cu caracter interdisciplinar asupra comunității românești din Torino, există puține date care să faciliteze populației / factorilor decizionali din România accesul la o mai bună cunoaștere a problemelor cu care se confruntă cei care se decid să emigreze în Italia pentru a munci și, eventual, a se stabili acolo. În aceste condiții, identificarea principalelor linii de acțiune folosite de comunitatea românească în direcția prezervării propriului specific etnocultural va constitui unul dintre obiectivele majore ale echipei de cercetare.

În plus, în funcție de rezultatele concrete ale proiectului, membrii echipei preconizează o *extindere* a acestui tip de cercetare la cât mai multe comunități românești din Italia, în scopul „cartografierii” cât mai exacte a situației reale existente la nivelul imigrației românești din această țară. Dorim, în acest fel, să venim în sprijinul autorităților din cele două țări în scopul unei cât mai bune cunoașteri a problemelor cu care se confruntă minoritatea românească din Italia.

4. Scop

Proiectul de față are ca punct de plecare constatarea că, din perspectiva realizării efective a integrării europene la nivelul tuturor structurilor statului, instituțiile românești abilitate cu monitorizarea punerii în practică a acestei ample acțiuni trebuie să cunoască,

între alte puncte de interes general, și problemele cu care se confruntă emigrația românească la nivelul continentului european, statutul acesteia în cadrul societăților-țintă și modalitățile prin care comunitățile în cauză încearcă să-și păstreze identitatea națională în condiții aloglote. Totodată, se impune o analiză „în oglindă” a strategiilor adoptate în acest sens de comunitățile imigrate și / sau de instituțiile țării de proveniență a acestora (România în cazul de față) cu directivele oficiale și cu politicile de integrare implementate în acest sens de oficialitățile statului gazdă. Pornind de la aceste constatări, prezentul proiect are ca scop cercetarea condițiilor și a formelor în care românii emigrați la Torino au reușit să se organizeze la nivel socio-cultural (centre și asociații culturale, biserici, mass-media în limba română etc.) pentru a-și păstra și exprima în condiții cât mai adecvate propria identitate în cadrul societății de inserție, în paralel cu strategiile de integrare pe termen lung și / sau cu soluțiile de urgență adoptate la nivelul societății gazdă, atât în cadrul directivelor oficiale, cât și la un nivel asociativ non instituțional (înființarea unor centre de studiu al multiculturalității patronate de autorități, instituirea unui master în servicii pentru imigranți la Universitatea din Torino, implementarea prezenței mediatorilor culturali în școală etc.).

În plus, pornind de la acest nivel organizațional, va fi important de urmărit și analizat efectele pe care migrația le are din punct de vedere economic, social și cultural atât asupra societății țintă, cât și asupra celei de bază/de plecare. Dinamica demografică este însoțită, de cele mai multe ori, de importante schimbări de factură social-economică, având, în același timp, efecte majore asupra imaginarului colectiv al grupurilor care intră în contact. În aceste condiții, precizăm faptul că o componentă importantă a proiectului va fi reprezentată de cercetarea constituirii și a dinamicii reprezentărilor sociale generate de raporturile cotidiene dintre membrii comunității românești și mediul social în care aceștia își desfășoară activitatea.

Principalele scopuri ale cercetării noastre se vor realiza prin coroborarea finală a unor analize de tip secvențial axate pe câteva componente esențiale ale problematicii identitare, cum ar fi:

a) politica de imigrare a societății-țintă (Italia), cuprinzând cadrul legal specific reflectat în propriile politici publice culturale, economice, sociale etc.;

b) politica de stat a României referitoare la procesul emigrației; susținerea propriilor minorități de emigranți prin crearea formelor instituționale necesare păstrării identității etnoculturale;

c) sondarea imaginarului colectiv la nivelul ambelor părți implicate în procesul coabitării; dinamica reprezentărilor și a stereotipurilor și factorii care influențează această dinamică; reflectarea clișeeilor și a stereotipurilor în discursul cotidian (scris și oral) al societății-țintă;

d) cercetarea aspectelor socio- și psiholingvistice al imigrației; efectele fenomenelor de interferență lingvistică generate în diferitele contexte sociolingvistice și relația lor cu strategiile de păstrare a identității culturale și lingvistice; analiza caracteristicilor dialectale ale vorbirii imigranților, ca sursă complementară a configurării geografice a mișcărilor demografice de factură migraționistă; dinamica raportului comunicare verbală / comunicare non-verbală pe parcursul procesului de inserție socio-culturală;

e) diagnosticarea disponibilității interne pentru adaptare a comunității românești din Torino și capacitatea psiho-socială a membrilor acesteia de a face față provocărilor ce decurg din statutul de imigrant; viabilitatea instituțiilor create în scopul satisfacerii nevoii concrete de adaptare etnoculturală; felul în care este privită realitatea socio-economică și culturală din România de către diaspora românească din Torino, aici urmărindu-se nu numai integrarea cetățenilor români și schimbările de mentalitate care intervin, ci și atitudinea populației autohtone față de noii veniți, precum și influențele (dacă ele există) noului statut preluat de imigranți în raport cu realitățile din România: mai percepe ei contextul socio-cultural și economic românesc așa cum o făceau când erau în țara de origine sau preiau clișee și orientări ale populației majoritare, fie din convingere, fie pentru a se plia noii identități, în ideea unei identificări cât mai depline cu autohtonii?

5. Metode

Referitor la metodele de cercetare, acestea vor consta din:

a) chestionare directe și indirecte adresate subiecților, centrate pe aspecte diverse (culturale, sociolingvistice, imaginar colectiv etc.);

b) cercetări biografice cu interviuri narative; din punct de vedere al interesului de factură sociolingvistică legat de comportamentul comunicativ al membrilor comunității românești, acest tip de cercetare se va concentra mai ales asupra dimensiunii „micro” a contactului lingvistic, altfel spus va încerca să acorde un loc privilegiat „dinamicii contactelor lingvistice trăite cotidian” (Sala, 1997). Această perspectivă, ce îmbină elemente de pragmalingvistică și de sociolingvistică, va fi dublată de încercarea de a înregistra un număr cât mai mare de *biografii lingvistice* (fr. ‘biographies langagieres’, germ. ‘Sprachbiographien’), în calitatea acestora de structuri narative extrem de utile și de folosite în ultima perioadă în cercetările dedicate bi- și plurilingvismului în scopul decelării motivațiilor, proceselor cognitive, atitudinilor și a imaginarului lingvistic ce însoțesc cursul individual al imigrantului în procesul învățării celei de-a doua limbi (L2). Zona cea mai interesantă sub acest aspect o reprezintă segmentul vârstei școlare, datorită, în primul rând, amplitudinii procesului de imersiune lingvistică pe care îl presupune actul educației pentru copiii imigranților; în acest sens, vom încerca să alcătuim un corpus narativ cu astfel de biografii lingvistice provenite de la un număr cât mai mare de tineri, biografii care vor fi centrate în general pe relevarea factorilor ce pot influența dinamica loialității lingvistice în raport cu limba maternă.

c) cercetări în arhivele structurilor ce monitorizează direct sau indirect fluxul migraționist (cum ar fi, spre exemplu, Centrul de statistică al Primăriei din Torino, Direcția regională pentru învățământ, Direcția pentru evidența populației, Camera de comerț, Centrul misionar „Caritas” etc.), în arhivele bisericilor (botezuri, nunți) sau în biblioteci;

d) monitorizarea atitudinii mass-mediei italiene referitoare la imigranții români (în special presa locală cu difuzare națională – ziarul „La Stampa” din Torino), precum și a activității existente la acest nivel ca produs al eforturilor asociațiilor culturale românești din zonă și / sau al politicii statului român (emisiuni în limba română la radio și televiziune, ziare în limba română); urmărirea modalității de relaționare / coordonare a acestor activități cu inițiativele locale;

Prin interviurile realizate și prin informația excerptată din fondurile cercetate se va constitui o bază de date, care va deveni un punct de plecare și, în același timp, un instrument de lucru pentru factorii cu răspundere în elaborarea politicilor culturale

necesare prezervării spiritualității românești în comunitatea-țintă, această bază de date constituind și o importantă sursă de informație pentru specialiștii interesați de problematica migraționistă. Va fi urmărită, de asemenea, dinamica socio-culturală existentă la nivelul comunităților românești, precum și modalitatea de implicare a instituțiilor abilitate (ambasadă, centre culturale etc.) în organizarea activităților de promovare a identității românești în interiorul comunității existente.

6. Rezultate/Concluzii parțiale

În final, vom încerca să prezentăm într-o formă mai mult sau mai puțin brută, câteva date pe care am reușit să le obținem după o primă deplasare la Torino, în toamna anului trecut, unde am efectuat câteva cercetări de teren, cu statut preliminar (aici întrând atât distribuirea de chestionare în mijlocul comunității românești, cât, mai ales, stabilirea unui prim contact cu conducerea asociațiilor, cu consulul român, cu preoți de la diverse biserici românești, cu reprezentanți ai departamentului privind problematica migraționistă din Primăria Torino sau cu specialiști din Torino preocupați de imigrația românească din zonă).

I. Mai întâi, câteva date din dosarul pe anul 2007, intitulat „Dossier Statistico Immigrazione”, al Centrului misionar „Caritas” privind imigrația în Italia:

a) conform acestei publicații, lucrătorii români înregistrați în Italia sunt aproximativ 556.000, respectiv 15,1 % din totalul lucrătorilor străini înregistrați în această țară, ei fiind urmați de albanezi, cu 11 %, și de marocani, cu 10 %;

b) în anul 2006, în urma legii din luna februarie privind legalizarea statutului muncitorilor aflați pe teritoriul Italiei, au fost înregistrate aproximativ 131.000 de cereri de angajare din partea românilor, aceștia fiind urmați la mare distanță de marocani, cu aproximativ 52.000 de cereri;

c) dintre angajații străini, românii înregistrează o incidență maximă în Lazio (24,5 %) și în Piemonte (22,7 %), și una minimă în Sicilia (4,2 %) și în Campania (5 %).

Conform acestor câteva date, credem că problematica ridicată de nevoia inserției la nivel socio-economic a membrilor comunității românești, în calitatea acesteia de primă comunitate sub aspect numeric din Italia, devine una extrem de importantă pe agenda de lucru atât a autorităților italiene, cât și a celor românești. În acest sens, proiectul de față

poate contribui în mod substanțial la o cât mai bună înțelegere din partea ambelor părți a problemelor reale cu care respectiva comunitate se confruntă, facilitând astfel luarea unor decizii în deplină concordanță cu necesitățile efective ale acesteia.

II. Dorim să prezentăm, de asemenea, câteva prime constatări obținute ca urmare a distribuirii unui număr de aproximativ 350 de chestionare în mijlocul comunității românești din Torino:

a) ca zonă de proveniență, majoritatea imigranților sunt din nordul Moldovei (Suceava, Iași, Neamț, Bacău), ceea ce, așa cum remarcă și consulul român, constituie una dintre principalele caracteristici ale comunității românești din Torino;

b) o altă constatare, la o primă analiză oarecum deconcertantă pentru noi, a fost faptul că, deși pentru majoritatea celor intervievați limba italiană nu a constituit o problemă insurmontabilă în cadrul procesului de adaptare la noile condiții de viață, deși au prieteni italieni și deși cei mai mulți susțin că s-au integrat destul de bine în societatea italiană, când au fost întrebați în legătură cu atitudinea societății gazdă referitoare la imigranții români, majoritatea răspunsurilor s-au încadrat în segmentul *neutru-negativ-foarte negativ*. Credem că o posibilă explicație a acestui hiatus între nivelul relațiilor interpersonale și cel al imaginarului colectiv poate fi găsită prin corelarea a doi factori: mai întâi, e vorba de atitudinea generală a societății occidentale legată de problema imigranților (de exemplu, situația turcilor din Germania și Austria sau, de ce nu, aceea, mai recentă, a basarabenilor din România); apoi, trebuie luat în considerare rolul major pe care îl are mass-media în construirea și influențarea imaginarului colectiv în societatea contemporană (să ne amintim doar situația explozivă generată de cazul Mailat și cauzată, în principal, prin supralicitare mediatică – fapt recunoscut, în fond, de ambele părți/comunități implicate). Validarea acestei presupoziii vine și în urma contactelor pe care le-am avut imediat după producerea respectivului incident cu d-na Marisa Cortese, directoare în cadrul *Departamentului privind politicile de integrare, regenerare urbană și calitate a vieții* din Primăria Torino, care ne-a confirmat faptul că, referitor la comunitatea românească, aceasta nu pune probleme deosebit la nivel local în comparație cu celelalte comunități de imigranți, în sensul că dificultățile semnalate se încadrează în problematica generală ocazionată de statutul de imigrant.

c) unul dintre aspectele importante ridicate de recente mișcări migratorii (în general, postcomuniste) îl reprezintă problematizarea tipologiei acestora, ca urmare a modificării strategiilor de mobilitate atât pe termen scurt, cât și pe termen lung a fluxurilor migratorii; astfel, dacă în discuțiile ceva mai vechi referitoare la tipologizarea dinamicilor migratorii era luat în calcul aproape în mod exclusiv cazul migrantului „clasic” ce își părăsește țara pentru a se stabili definitiv în alte zone economico-geografice, fără a mai întreține relații constante cu locul de origine, la ora actuală respectivele dinamici și-au schimbat configurația, în sensul că imigranții întrețin acum relații mult mai strânse cu țările de origine, chiar și la a doua sau a treia generație. Termenul propus în literatura de specialitate pentru a desemna acest fenomen este cel de «transnaționalism», termen ce trimite, așa cum a fost el formulat inițial, la procesul prin care imigranții dezvoltă relații complexe și în mod simultan, la nivel economic, politic și cultural, între țările de origine și cele de destinație.

Legat de acest concept, în chestionarul folosit de noi la Torino s-a urmărit în ce măsură imigranții români sunt dispuși să creeze și să întrețină, la rândul lor, astfel de spații transnaționale, prin practicile circulatorii la care recurg în mod evident și constant. Mai precis, ceea ce ne-a interesat a fost să aflăm dacă perspectiva de a rămâne definitiv în Italia este una viabilă sau nu în rândul imigranților din comunitatea românească studiată. Rezultatul la care am ajuns este că majoritatea repondenților au refuzat să includă respectiva perspectivă în cadrul propriilor strategii de viață, fie că erau singuri și de puțină vreme în Italia, fie că se aflau aici de mai mult timp și împreună cu familiile lor. Acest refuz al „sedentarizării” în peninsulă, coroborat cu propriile informații adunate de-a lungul ultimei perioade conform cărora mulți dintre cei care se hotărăsc să se întoarcă nu rezistă prea mult în vechiul spațiu pe care l-au părăsit cu ceva timp în urmă și se decid să ia din nou calea emigrației, nu face decât să confirme, după părerea noastră, instituirea în cadrul migrației românești din zona Torino a condițiilor necesare constituirii mai sus amintitului spațiu transnațional, prin punerea în scenă a așa-numitelor mișcări migratorii circulatorii. Poate că cel mai evident exemplu la nivelul „structurilor cotidianului” al existenței și funcționării acestui complex spațiu transnațional, susținut și structurat prin intermediul unei bogate rețele de organizații socio-economice și culturale ce activează în zonă, îl reprezintă piața „Porta Palazzo” – cea mai mare piață în aer liber din Europa. Aici

producătorii și comercianții români au reușit să creeze un adevărat univers agroalimentar de proveniență românească, ce reușește să concureze cu succes firmele de profil locale, univers alimentat în permanență cu produse aduse din România prin intermediul unor rețele de comercianți pentru care această mișcare circulatorie între Italia și România reprezintă propriul mod de existență.

III. La nivelul asociațiilor culturale, sunt semnale că „piața” începe să se maturizeze, în sensul că principiul concurențial își face simțită prezența din ce în ce mai puternic: există aproximativ nouă asociații culturale în Torino și în împrejurimi, însă, deși numărul s-ar părea să fie destul de mare pentru o comunitate relativ recentă, activitatea lor se suprapune doar în mică măsură, fiecare tinzând să acopere o anumită „nișă” în sfera socioculturalului. Astfel, Asociația italo-română „Frăția” are, pe lângă latura culturală, o activitate susținută legată de rezolvarea problemelor cetățenilor români privind integrarea pe piața de muncă; Asociația „Carpatina” are ca principal scop editarea bimensualului „Obiectiv” – un ziar bilingv în care sunt reflectate principalele evenimente din viața comunității –, precum și realizarea unei emisiuni de televiziune de aproximativ 12 minute, sâmbăta seara, pe un post local (GRP); Asociația „România Club” are în centrul activității sale o emisiune săptămânală de radio, de aproximativ 3 ore, difuzată pe postul „Radio Flash”, un post cu acoperire în întreaga regiune Piemonte.

Pe de altă parte, am constatat o creștere a nevoii unei reprezentări cât mai coerente a propriilor expectanțe referitoare la tipul de activități organizate în cadrul comunității: manifestările culturale care lasă de dorit atât la nivelul performanței artistice, cât și, implicit, la cel al exprimării adecvate a propriului specific etnocultural sunt prompt sancționate de membrii comunității. Putem considera acest fapt ca fiind încă un semnal al maturizării identitare a românilor din zonă, în sensul că nu putem oferi *Celuilalt* orice tip de manifestare culturală ca reprezentând specificul românesc.

IV. Unul dintre locurile unde limba și cultura română sunt reprezentate la cel mai înalt nivel este Catedra de limba română a Universității din Torino, unde își desfășoară activitatea prof. univ. dr. Marco Cugno, distins exeget al culturii și literaturii noastre, secondat îndeaproape de lectorul de limba română dr. Ileana Bunget, de la Universitatea din Craiova (ajuns la Torino ca urmare a acordului cultural stabilit între cele două universități) și de dr. Roberto Merlo, un pasionat cercetător al culturii românești scrise, în

momentul de față titularul cursului de Limba română pentru avansați. Activitatea membrilor catedrei amintite se împarte între activitatea didactică propriu-zisă (între studenți aflându-se și tineri care, fie direct, fie indirect au avut de-a face cu efectele statutului de „imigrant”) și cea de promovare a culturii românești în spațiul italian, prin traduceri în primul rând, dar și prin diverse alte activități colaterale (interviuri, articole de presă etc.). Datorită calității ireproșabile a activității științifice prezente în cadrul catedrei amintite, familiarizarea membrilor echipei de cercetare cu rezultatele respectivei activități constituie un evident punct de interes în economia proiectului de față, acestea contribuind în mod direct la o mai bună receptare de către societatea italiană a valorilor reale pe care comunitatea românească le poate aduce cu sine în cadrul procesului migraționist. Cunoașterea reciprocă reprezintă, în fond, unul dintre obiectivele majore ale oricărei strategii valide în domeniul integrării de tip migraționist, iar valorizarea patrimoniului cultural al comunităților de imigranți la nivelul societății de inserție nu poate constitui decât una dintre cele mai bune strategii de acomodare socială a acestora pe termen lung. Membrii catedrei torineze, prin tot ceea ce fac, contribuie din plin la punerea în practică a acestui tip de strategie.